הִלְכוֹת בִּרְכַּת הַמָּזוֹן סִימָן קפח

ג [ג] צָרִיךְ לְהַזְכִּיר בִּבְרָכָה שְׁלִישִׁית מַלְכוּת בֵּית דָּוִד, וְאֵין לְהַזְכִּיר בָּהּ (ג) שׁוּם מַלְכוּת אַחֵר, (ד) [ד]וְהָאוֹמֵר וּמַלְכוּתְךָ וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ טוֹעֶה, שֶׁאֵין לְהַשְׁוּוֹת מַלְכוּתָא דְּאַרְעָא עִם מַלְכוּתָא דִּשְׁמַיָּא. וְכֵן אֵין לוֹמַר בָּהּ (ה) אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ. הַגָּהּ: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאַף כְּשֶׁאוֹמֵר יַעֲלֶה וְיָבֹא לֹא יְסַיֵּם מָלֵךְ חַנּוּן וְרַחוּם, אֶלָּא יַדְלֵג מִלַּת מָלֵךְ (אבודרהם), וְסָבְרָא נְכוֹנָה הִיא (ו) אֲבָל לֹא רָאִיתִי (ז) נוֹהֲגִין כֵּן: ד [ד]נַּשֵּׂא בְּרָכָה זוֹ פּוֹתֵחַ בָּהּ רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ (ז) אוֹ נַחֲמֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, (ח) וְחוֹתֵם בָּהּ בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם אוֹ מְנַחֵם צִיּוֹן בְּבִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם. (ט) וְאֵין לְשַׁנּוֹת הַנֻּסָּח מִשַּׁבָּת לְחֹל דְּבֵין בְּשַׁבָּת בֵּין בְּחֹל אוֹמֵר (י) נַסְּחָא אַחַת. הַגָּהּ: [*] וְיֵשׁ אוֹמְרִים (יא) דְּאוֹמְרִים בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם, וְכֵן נוֹהֲגִין (מרדכי סוף ברכות (סי' רז)): ה [ה]בְּשַׁבָּת (יב) אוֹמֵר בָּהּ רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ, וּבְרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְיוֹם טוֹב וְחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד אוֹמֵר יַעֲלֶה וְיָבֹא. וְאִם חָל אֶחָד מֵהֶם בְּשַׁבָּת, אוֹמֵר רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ (יג) וְאַחַר כָּךְ יַעֲלֶה וְיָבֹא, וְאֵינוֹ מַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת (יד) בְּיַעֲלֶה וְיָבֹא, וְלֹא שֶׁל יוֹם טוֹב וְחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ (טו) בְּרְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ: ו [ו]טָעָה (טז) וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת, (יז) * אוֹמֵר בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם * שֶׁנָּתַן שַׁבָּתוֹת (ג) לְמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית, בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת.

ג [ג] צריך להזכיר בברכה שלישית מלכות בית דוד, ואין להזכיר בה (ג) שום מלכות אחר, (ד) [ד]והאומר ומלכותך ומלכות בית דוד משיחך טועה, שאין להשוות מלכותא דארעא עם מלכותא דשמיא. וכן אין לומר בה (ה) אבינו מלכנו. הגה: ויש אומרים דאף כשאומר יעלה ויבא לא יסיים מלך חנון ורחום, אלא ידלג מלת מלך (אבודרהם), וסברא נכונה היא (ו) אבל לא ראיתי (ז) נוהגין כן: ד [ד]נשא ברכה זו פותח בה רחם ה' אלהינו (ז) או נחמנו ה' אלהינו, (ח) וחותם בה בונה ירושלים או מנחם ציון בבנין ירושלים. (ט) ואין לשנות הנוסח משבת לחל דבין בשבת בין בחל אומר (י) נסחא אחת. הגה: [*] ויש אומרים (יא) דאומרים בונה ברחמיו ירושלים, וכן נוהגין (מרדכי סוף ברכות (סי' רז)): ה [ה]בשבת (יב) אומר בה רצה והחליצנו, ובראש חדש ויום טוב וחלו של מועד אומר יעלה ויבא. ואם חל אחד מהם בשבת, אומר רצה והחליצנו (יג) ואחר כך יעלה ויבא, ואינו מזכיר של שבת (יד) ביעלה ויבא, ולא של יום טוב וחלו של מועד וראש חדש (טו) ברצה והחליצנו: ו [ו]טעה (טז) ולא הזכיר של שבת, (יז) * אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם * שנתן שבתות (ג) למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית, ברוך אתה ה' מקדש השבת.

בְּאֵר הֵיטֵב

ג (ג) נוהגים כן. ואין למחות ביד הנוהגים כן. מגן אברהם (סק"ב): ו (ג) למנוחה. ומי שאינו יודע נסח ברכה זו שמזכיר כאן שנתן שבתות למנוחה כו', צריך לחזור

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

ד [בהג"ה] ויש אומרים דאומרים כו'. עין בפעטרת זקנים, ועין בבית יוסף (ד"ה וחותם) שכתב משום דכתיב (זכריה א טז) 'שבתי לירושלים ברחמים' עיין שם:

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

שברכה רביעית אינה מן התורה ויבואו לזלזל בה אף שלא במקום בטוח מלאכת בעל הבית, אבל עכשו שגם הפועלים מברכים ארבע ברכות כמו שכתוב בסימן קצ"א (ס"ב) אין לחש לזה, ולפי טעם זה בין כשמברך בזמן ובין כשמברך ביחידי יכול לענות אמן בקול רם, וכמדמה שכך המנהג. (ג) לא יאמר בונה ירושלים אמן בנשימה אחת, רק ימתין קצת אחר תבת ירושלים ואחר כך יאמר אמן כדי שלא יהא משמע שגם האמן מסיום הברכה הוא: ג (ג) שום מלכות אחר. היינו כגון הא דסמיים המחבר לקמיה: (ד) והאומר וכו'. צריך לומר לכן האומר, וכן הוא בטור: (ה) אבינו מלכנו. אלא יאמר אבינו (רועינו) ורעינו]. ואף על גב דאינו אומר ביחד מפש עם מלכות בית דוד, מכל מקום כיון דבחד ברכה הוא לאו ארח ארעא לאדכורי מלכותא דשמיא אצל מלכותא דכשר ודם: (ו) אבל לא ראיתי וכו'. (ג) והאחרונים כתבו טעם לזה, כיון דענין בפני עצמו לגמרי הוא לא קפדינן בזה ואומרים אותה כמו שהיא מסדרת בתפלת שמונה עשרה, לכן אין למחות ביד הנוהגין כן: ד (ז) או נחמנו. היינו נחמנו ה' אלהינו בירושלים עירך ובציון משכן כבודך ובמלכות בית דוד משיחך ובבית הגדול והקדוש וכו': (ח) וחותם בה וכו' או מנחם. מלשון זה משמע שאף אם פתח ברחם מתר לחתם במנחם, ואף שאין החתימה מעין הפתיחה מפש ליתי לן בה דעל כל פנים הענין אחד, (ד) [א]אבל יש מאחרונים שמחמירין בזה וסוברין דצריך להיות מעין הפתיחה מפש: (ט) ואין לשנות וכו'. רצונו לומר דאם אומר בחל רחם יאמר בשבת גם כן רחם. (י) ואף על גב דאסור לתבע צרכיו בשבת, הכא שאני דטפס ברכה כך היא תמיד. (יא) וגם כל הרחמן יכול לומר בשבת אף על פי שאינן מטפס הברכה שתקנו חכמים, שכיון שנהגו הכל לאמרם בכל פעם שמברכין ברכת המזון נעשה להם כטפס ברכה ואין בזה משום שאלת צרכיו בשבת: (י) נסחא אחת. והגר"א כתב כהרי"ף (לה:) [ב]שכחל יאמר רחם נא כמנהגנו ובשבת יאמר נחמנו וכו' ומסיים מנחם וכו', וכן יש עוד (ו) כמה ראשונים שפוסקין כן: (יא) דאומרים בונה ברחמיו וכו'. משום (מ) דכתיב (זכריה א טז) 'שבתי לירושלים ברחמים' וגו', (ט) וגם מאחר שהתחיל בתחלת הברכה ברחם מסיים נמי ברחמים כדי שיהיה החתימה מעין הפתיחה מפש, ומכל מקום לכלי עלמא אין מעכב כלל, ועין במעשה רב (סי' פז): ה (יב) אומר בה. לפי שהזכרה זו וכן יעלה ויבא הם בקשת רחמים, קבעום בברכת בונה ירושלים שהיא גם כן בקשת רחמים ולא בברכת הארץ שהיא הודאה. (י) ואם הזכירם בברכת הארץ לא יצא וצריך לחזור ולהזכיר בבונה ירושלים: (יג) ואחר כך יעלה ויבא. דהא כבר הזכיר שבת ברצה (יד) ולמה יחזור ויזכירנו: (טו) ברצה והחליצנו. דהא תקנו על זה נפח בפני עצמו יעלה ויבא ולמה יכפילנה פעמים: ו (טז) ולא הזכיר של שבת. ואפלו אם ספק לו אם הזכיר או לא, (יב) תלינן דמסתמא בודאי לא הזכיר: (יז) אומר ברוך אתה וכו'. ואם אינו יודע נפח ברכה זו חוזר לראש, ואם יודע התחלה והסיום אף שאינו יודע נפח חוזר.

שַׁעַר הַצִּיּוּן

ברחמים: ה (י) מגן אברהם (סק"ה) ושארי אחרונים, וכן כתוב בהדיא בבעל הלכות גדולות (הלכות ברכות פ"ז) וכמו שכתב באליה רבה (סק"ה): (יא) בית יוסף (ד"ה ואומר): ו (יב) כן מוכח לפי מה שפסק המגן אברהם (סק"ד) והשו"ע (סק"א) והרבה אחרונים לקמן בסימן תכ"ב (ס"א) לענין יעלה ויבוא דלא כהרמ"א שם והוא הדין הכא, ובכרכי לפי מה שמצדד שם בהבית יוסף (ד"ה ודהירושלמי מיירי לענין ברכת המזון וכן הוא הגר"א שם בהחלקה עין שם, אם כן הרי מוכח שם בהירושלמי [פרק שלשה שאכלו הלכה ד'] בהדיא דלענין ברכת המזון דשאבת אפלו ספק חוזר, וכמו שכתב הפרי מגדים בסימן תכ"ב (פש"ד סק"א) דלהכי נקט הירושלמי לגבי ראש חדש בגדר ספק לאשמועינן דלגבי ברכת המזון דשבת אפלו ספק חוזר.

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב (ס"ד) כתב כדעה ראשונה שאע"פ שפתח ברחם וחותם במנחם אין לחוש ולומר שהחתימה אינה מענין הפתיחה, לפי שעיקר החתימה כפתיחתה ממש הכל ברחמים. **ב)** ובשו"ע הרב (ס"ד) כתב: ובין בשבת ובין בחול יש לומר נוסח אחד, ולא כאותם שאומרים בחול בלשון רחמים ובשבת בלשון נחמה לפי שאין מבקשים רחמים ותחנונים בשבת, וטעות הוא בידם שגם נחמנו הוא בקשת רחמים ותחנונים כמו רחם, ואין לחוש שהרי אומרים פרנסנו וכלכלנו ואין חוששין לאיסור שאלת צרכיו לפי שטופס הברכה כך. **ג)** והשו"ע הרב (ס"ח) פסק כהט"ז שאם אינו יודע נוסח ברכה זו צריך לחזור לראש ברכת המזון, כיון שאינו יודע לתקן מה שעיות.

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah

הִלְכוֹת בִּרְכַּת הַמָּזוֹן סִימָן קפח

ח שם בְּגְמָרָא.

וְאִם טָעָה וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל יוֹם טוֹב, אוֹמֵר בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר (ג) נָתַן (יח) יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל (יט) לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה אֶת יוֹם חַג פְּלוֹנִי הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים. וְאִם חָל (כ) יוֹם טוֹב בְּשַׁבָּת, אוֹמֵר שֶׁנָּתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית וְיָמִים טוֹבִים לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה אֶת יוֹם חַג פְּלוֹנִי הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים. (כא) וְכָל בְּרָכוֹת הַלִּלּוּ בְּשֵׁם וּמַלְכוּת. וְהָא דְּסָגֵי בְּהַהוּ בְּרָכָה, דְּוָקָא כְּשֶׁנִּזְכַּר (כב) קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, אֲבָל אִם לֹא נִזְכַּר (כג) * עַד שֶׁהִתְחִיל הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב צָרִיךְ * לַחֲזֹר (כד) * לְרֹאשׁ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן: ז [*] ח"אִם

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

ז [בשו"ע] **אִם טָעָה** כו'. וְכָתַב בְּרֵכֵי יוֹסֵף (סק"י) בְּשֵׁכַח רָצָה וְהִתְחִיל לוֹמַר בָּרוּךְ אַתָּה ה' וְנִזְכַּר וְסָיַם לַמִּדְנֵי חַסְדֶיךָ, אֲפִלּוּ לְמָה שֶׁכָּתַב הָרִיטְבָּ"א בְּחִדּוּשָׁיו (תענית ג: ד"ה ושמעתי) לְדַעַת קְצָת פּוֹסְקִים דִּלְדִידְהוּ לְכַתְּחִלָּה אֵין לְסַיֵּם לַמִּדְנֵי חַסְדֶיךָ אֶלָּא יְסַיֵּם בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם וְיֹאמַר בָּרוּךְ

בַּאֵר הַיֵּטֵב

לְרֹאשׁ כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְתַקֵּן הַחִפָּרוֹן, אֶלָּא דְּאִם יוֹדֵעַ הַהַתְחָלָה וְהַסִּיּוּם סָגֵי אַף שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שְׁאָר הַנֻּסְחָא כָּרָאוּי. ט"ז (סק"ד): (ג) **נָתַן.** וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה אֵין אוֹמְרִים בָּזֶה וּדְבָרְךָ מַלְכֵּנוּ אֱמֶת. מַהֲרִי"ל (סי' קמו). וְאֵין אוֹמְרִים לְשָׁשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה בְּרֹאשׁ

בַּאוּר הַלָּכָה

* **עַד שֶׁהִתְחִיל** וכו'. **עַיִן בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה** (ס"ק כג) **מַה שָּׁכָתְבְנוּ בְּשֵׁם הַחַיֵּי אָדָם**
(ח"א כלל מז סי"ח), **וְהִנֵּה מִשְּׁאָרֵי אַחֲרוֹנִים מִשְׁמַע דְּמִשֶּׁהִתְחִיל בְּרָכָה זוֹ שׁוּב אֵין תַּקָּנָה וְחוֹזֵר לְרֹאשׁ** דְּלֹא כְּחַיֵּי אָדָם, וְנִרְאֶה לִי דִּסְכִירָא לְהוּ דְּהָא דְּאָמְרִינַן בַּשַּׁ"ס (מט:) דִּכְשָׁפַתַּח בְּהַטּוֹב וְהַמֵּטִיב חוֹזֵר לְרֹאשׁ הוּא מִשּׁוּם שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִפְרָ שֶׁשָּׁכַר הַשִּׁיחַ דַּעְתּוֹ מִבִּרְכָה שְׁלִישִׁית, וְכֵן מַשְׁמַע בְּאֵמֶת בִּירוּשַׁלְמִי פֶּרֶק שְׁלשָׁה שֶׁאָכְלוּ הֲלָכָה ד' עַיִן שָׁם בְּפְנֵי מֹשֶׁה (ד"ה כן) וְכֵן מְבֹאָר בְּאוֹר זָרוּעַ בְּהִלְכוֹת סְעוּדָה סִימָן ר' עַיִן שָׁם, וּלְפִי זֶה מַאי מְהַנֵּי שִׁיגְמֹר אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְרֵעַ עַל כָּל פָּנִים כְּשֶׁאָמַר בָּרוּךְ אַתָּה ה' חָשַׁב אַדַּעַת בְּרָכָה רְבִיעִית וּמִפִּילָא כְּבָר הִשִּׂיחַ דַּעְתּוֹ מִבִּרְכָה שְׁלִישִׁית, **וְעַל כֵּן** [ז] **דִּינָא דְּחַיֵּי אָדָם צָרִיךְ עִיּוּן גָּדוֹל:**

* **לַחֲזֹר** וכו'. **אִם נִזְדַּמֵּן בִּבְרָכַת הַמָּזוֹן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה בְּרָכָה עוֹמֵד, חוֹזֵר לְרֹאשׁ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אִם לֹא שֶׁיּוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁאֹמַר אֵיזֶה מֵהַבְּרָכוֹת שֶׁאָז אֵינוֹ חוֹזֵר אֶלָּא לַמָּקוֹם שֶׁמְּתַפֵּק** [בְּרֵכֵי יוֹסֵף (סק"ח)]:

* **לְרֹאשׁ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן.** הִנֵּה אַף דְּהָרַאֲבַ"ד (פ"ב ה"י"ב) וְהָרַשְׁבָּ"א (מט: ד"ה לא) וְרַבֵּנוּ יוֹנָה (לו. ד"ה לאוקמ) סָבִירָא לֵיהּ דְּחוֹזֵר לִבְנֹה יְרוּשָׁלַיִם כֵּיוָן שֶׁהוּא עוֹמֵד עֲדַיִן בִּבְרָכַת הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב [דְּאִם נָמַר גַּם הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב לְכַלֵּי עָלְמָא חוֹזֵר לְרֹאשׁ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן], מִכָּל מָקוֹם סָתַם לְדִינָא דְּחוֹזֵר לְרֹאשׁ מִשּׁוּם דְּהָרַמְבַּ"ם (פ"ב ה"י"ב) וְרַשַׁ"י (מט: ד"ה והדר) וְהָרֹאשׁ (פ"ז סי' כג) קַיְימֵי בַּחֲדָא שִׁיטְתָּא דְּחוֹזֵר לְרֹאשׁ. וְהִנֵּה אַף שֶׁמָּצָאתִי בְּרוֹקֵחַ (סי' שלט) גַּם כֵּן שֶׁדִּעְתּוֹ כְּהָרַאֲבַ"ד, מִכָּל מָקוֹם אֵין לְזוּז מִפְּסַק הַמְחַבֵּר כִּי חִפַּשְׂתִּי וּמָצָאתִי עוֹד חָבֵל רִאשׁוֹנִים דְּקַיְימֵי כְּוָתֵיהוּ בְּשִׁיטָה זוֹ, הֲלֹא הָמָה הָרֹאשׁ בְּחִדּוּשָׁיו עַל הָרִי"ף (פרקות הלרים מט:) וְהָאוֹר זָרוּעַ (ח"א סי' ר) וְרַבֵּנוּ יְרוּחָם (נתיב יב חלק יט) וְתוֹסְפוֹת רַבֵּנוּ יְהוּדָה עַל בְּרָכוֹת (מט: ד"ה אבל) וּבְשִׁיטָה מְקֻבֶּצֶת (מט: ד"ה ואמרינן) וּמְגַדּוֹל עֹז (פ"ב) בְּשֵׁם גְּדוֹלֵי הַצָּרְפָתִים וְרִיא"ז (לו. אות א), **וְטַעַם שִׁיטָה זוֹ הֶעְתִּיק הַמְּגַן אַבְרָהָם** בְּסִימָן חָ' **סְבָרַת הָרֹא"ש** (שם) **דְּכוּלְּהוּ ג' בְּרָכוֹת חֲשִׁיבִי כִּבְרָכָה אַחַת. וְעַל יְדֵי זֶה הוֹלִיד לָנוּ דִּין חָדָשׁ דְּלָאו דַּוְקָא בְּעִנְיָן זֶה דְּהוּא הַדִּין בְּכָל מָקוֹם שֶׁשָּׁנָה [בְּגוּן שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בְּרִית וְתוֹרָה בִּבְרַכַת הָאָרֶץ אוֹ מִלְכוּת בֵּית דָּוִד בִּבְנוֹת יְרוּשָׁלַיִם] דְּחוֹזֵר לְרֹאשׁ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, וְעַיִן בְּקִרְי מֵגִדִּים שֶׁמְּקַפֵּק מְאֹד בָּזֶה** דִּכְהִי דִּלְמָא הָרֹא"ש מוֹכֵחַ דִּין זֶה, מִכָּל מָקוֹם לְרַשַׁ"י (שם) שֶׁכָּתַב שָׁם אַחַר בְּעִנְיָן זֶה עַיֵּן שָׁם בְּדַאֲי בְּטָעָה בִּבְרִית וְתוֹרָה וּכְהַאי גַּוְנָא אֵינוֹ חוֹזֵר רַק לְאוֹתָהּ בְּרָכָה שֶׁטָּעָה בָּהּ, וְכֵן לְהָרַמְבַּ"ם שֶׁכָּתַב אַתָּה, פָּשׁוּט דְּחוֹזֵר לוֹמַר רָצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ אוֹ יַעֲלֶה וְיָבֹא, וְאוֹמַר אַחַר כָּךְ וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם וכו'. וְאִם נִזְכַּר אַחַר שֶׁאָמַר כָּבֵר בָּרוּךְ אַתָּה ה', (יח) מַהֲנָּתוֹן שֶׁיִּסַּיֵּם תֵּכֶף לְמִדְנֵי חַסְדֶיךָ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַשֵּׁם לְבַטָּלָה, וְהָנֵי עֲדַיִן כְּלֹא סַיֵּם הַבְּרָכָה וְחוֹזֵר לְרָצֵה: **(כג) עַד שֶׁהִתְחִיל הַטּוֹב וְכוּ'.** כָּתַב **חַיֵּי אָדָם** (ח"א כלל מז סי"ח) **רְצוֹנוֹ לוֹמַר שֶׁאָמַר בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָאֵל, זֶה מִקְּרֵי הַתְחָלָה לִבְרָכָה זוֹ,** [ז] **אֲבָל אִם אָמַר רַק בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יְסַיֵּם אֲשֶׁר נָתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה וכו', וְאַחַר כָּךְ יַחֲזֹר וְיֹאמַר בְּרָכַת הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, וְעַיִן בְּאוֹר הֲלָכָה** (ד"ה עד): **(כד) לְרֹאשׁ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן.** דְּכֵיוָן דִּכְבָר סַיֵּם סֵדֶר בְּרָכוֹת דְּאוֹרַיְיתָא וְהִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶם וּפָתַח בְּהַטּוֹב וְהַמֵּטִיב,

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

שֶׁבְּאֶמְצַע כָּרְאוּי, אוֹמְרָהּ וְאֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר לְרֹאשׁ [ט"ז (סק"ד) וּשְׁאָרֵי אַחֲרוֹנִים], וְעַיִן מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ בְּבֵאוּר הֲלָכָה (ד"ה שנתן): **(יח) יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל.** צָרִיךְ לוֹמַר לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: **(יט) לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה.** וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (יג) אֵין אוֹמְרִים לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה, גַּם אֵין אוֹמְרִים וְדִבְרְךָ מַלְכֵּנוּ וכו', וְזֶה נֶעֱלַם (יד) בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁנָּתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל אֶת יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה, וְאֵינוֹ חוֹתֵם בָּזֶה, כְּמוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְזֶהוּ דַּעַת הַמָּגֵן אַבְרָהָם (סק"ז) שֶׁחוֹלֵק עַל כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה (הגה"ט) שֶׁמָּשְׁנָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה לִשְׁאָר יָמִים טוֹבִים, [א] אֲבָל הָרַבֵּה (טו) אַחֲרוֹנִים הִסְכִּימוּ לְדַעַת כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה וְעַל כֵּן צָרִיךְ לַחְתֹּם בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן. וְאִם שָׁכַח וְהִתְחִיל הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, גַּם כֵּן דַּעַת הַמָּגֵן אַבְרָהָם (סק"ז) דְּשׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר כְּמוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, [ב] וְאַלְיָה רַבָּה (סק"ח) חוֹלֵק עָלָיו וּסְבִירָא לֵיהּ דְּחוֹזֵר. וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים לְעִנְיַן חוֹלֶה שֶׁצָּרִיךְ לֶאֱכֹל בּוֹ וְצָרִיךְ לוֹמַר בּוֹ יַעֲלֶה וְיָבֹא כְּדִלְקַמָּן בְּסִימָן תרי"ח סָעִיף י', אִם פָּתַח בְּהַטּוֹב וְהַמֵּטִיב וְנִזְכַּר שֶׁלֹּא אָמַר יַעֲלֶה וְיָבֹא אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּכְמוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְאִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל בְּרָכַת הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, (מז) יֵשׁ אוֹמְרִים דְּצָרִיךְ לוֹמַר בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן יָמִים קְדוֹשִׁים לְיִשְׂרָאֵל אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה בְּלִי חֲתִימָה, (יז) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכָזֶה לֹא תִּקְּנוּ חֲכָמִים כְּלָל וְגַם בְּרָכָה לְהַשְׁלִים הַזְכָּרַת יַעֲלֶה וְיָבֹא וְכָל שֶׁלֹּא אָמַר בִּמְקוֹמוֹ שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר, וְכֵן מִסְתַּבְּרָא: **(כ) יוֹם טוֹב בְּשַׁבָּת, אוֹמֵר** וכו'. וּמְיֻירֵי שֶׁשָּׁכַח וְלֹא אָמַר שְׁנֵיהֶם לֹא רָצָה וְלֹא יַעֲלֶה וְיָבֹא וּלְהֶכִי צָרִיךְ לְכָלל שְׁנֵיהֶם, אֲבָל אִם שָׁכַח שֶׁל שַׁבָּת לְבַד אוֹמֵר רַק אֲשֶׁר נָתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה, וְכֵן בְּשָׁכַח שֶׁל יוֹם טוֹב לְבַד אוֹמֵר אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְכוּ' [אַחֲרוֹנִים]: **(כא) וְכָל בְּרָכוֹת הַלָּלּוּ** וכו'. פָּרוּשׁ פְּתִיחַת הַבְּרָכוֹת: **(כב) קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל הַטּוֹב** וכו'. הַיְנוּ שֶׁעוֹמֵד אַחַר בְּרָכַת בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם. וְאִם נִזְכַּר אַחַר שֶׁאָמַר תִּבַת בָּרוּךְ אַתָּה ה', (יח) מַהֲנָּתוֹן שֶׁיִּסַּיֵּם תֵּכֶף לְמִדְנֵי חַסְדֶיךָ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַשֵּׁם לְבַטָּלָה, וְהָנֵי עֲדַיִן כְּלֹא סַיֵּם הַבְּרָכָה וְחוֹזֵר לְרָצֵה: **(כג) עַד שֶׁהִתְחִיל הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב** וכו'. כָּתַב **חַיֵּי אָדָם** (ח"א כלל מז סי"ח) **רְצוֹנוֹ לוֹמַר שֶׁאָמַר בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, זֶה מִקְּרֵי הַתְחָלָה לִבְרָכָה זוֹ,** [ז] **אֲבָל אִם אָמַר רַק בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יְסַיֵּם אֲשֶׁר נָתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה וכו', וְאַחַר כָּךְ יַחֲזֹר וְיֹאמַר בְּרָכַת הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, וְעַיִן בְּבֵאוּר הֲלָכָה** (ד"ה עד): **(כד) לְרֹאשׁ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן.** דְּכֵיוָן דִּכְבָר סַיֵּם סֵדֶר בְּרָכוֹת דְּאוֹרַיְיתָא וְהִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶם וּפָתַח בְּהַטּוֹב וְהַמֵּטִיב,

שַׁעַר הַצִּיּוּן

וְהִנֵּה בְּלֶחֶם חֲמוּדוֹת בְּפֶרֶק תְּפִלַּת הַשַּׁחַר (סי' סז אות נ) מְצַדֵּד לְחַלֵּק, דְּדַוְקָא לְעִנְיַן תְּפִלָּה דְּלֹא יְהֵא אֶלָּא טָפֵק גַּם כֵּן מַחְמִירִין מִשּׁוּם דְּהַלְוַאי שֶׁיִּתְפַּלֵּל אָדָם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ מַה שֶּׁאֵין כֵּן לְעִנְיַן בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, וְלַעֲנִיּוּת דַּעְתִּי לֹא נִהִירָא כְּלָל דְּהָרֵי הַמְּקוֹרָא שָׁם בִּירוּשַׁלְמִי פֶּרֶק אֵין עוֹמְדִין (ה"ג) דְּטָפֵק הַזְּכִיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ טָפֵק לֹא הִזְכִּיר חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל (ע"א) דְּבָטְפֵק הִתְפַּלֵּל אֵינוֹ חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, וְעַל כָּרְחֵךְ לְטַעֲמֵיהּ דְּכָאן מִשּׁוּם דְּהוּא אֲזַיל בָּתַר הָרֻבָּא וּכְהָהִיא יְרוּשַׁלְמִי דְּתַעֲנִית (פ"א ה"א) שֶׁהַבִּיאוּ הַפּוֹסְקִים, וְאִם כֵּן הוּא הַדִּין בִּבְרַכַת הַמָּזוֹן נָמִי: **(יג)** מָגֵן אַבְרָהָם (סק"ז): **(יד)** אַף דִּבְדִרְךָ הַחַיִּים (דין ברכת המזון ס"ז) אֵיתָא בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת, וְהוּא לְפִי שִׁיטָתוֹ שֶׁהֶעְתִּיק בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ (שם ס"ט) גַּם כֵּן אֶת הַפְּתִיחָה בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת, אֲבָל לְפִי מַה שֶּׁנִּכְתַּב לְקַמָּיהּ (בביה"ל ד"ה אומר) מְהֻגָּרְבָּה רִאשׁוֹנִים דְּכֻלָּם סְבִירָא לְהוּ דְּגַם בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ הַפְּתִיחָה בְּשֵׁם וּמַלְכוּת, וְכָל שֶׁכֵּן (מז) אֱלֹהֵינוּ שֶׁלֹּא נִזְכַּר בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְכֵן מְצַדְּדִים יַעֲקֹב (סק"ג), וּכְאֶמְת אֲפִלּוּ אִם נִסְבּר כְּהַמָּגֵן אַבְרָהָם בְּדִין הַשֵּׁנִי דְּשָׁוֶה לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ דְּשָׁכַח וְהִתְחִיל הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב שֶׁאֵין מַחֲזִירִין מִטַּעַם דְּיֵשׁ מְקַצָּת פּוֹסְקִים שֶׁפּוֹטְרִין דְּמַתָּר לְהִתְעַנּוֹת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְאִם כֵּן

לִיקוּטֵי דִּבְרֵי הָרַב: א] בשו"ע הרב (ס"א בסוגריים) כתב: אע"פ שספק ברכות להקל הסומן על סברא אחרונה וחותם לא הפסיד. ובסידור הנוסח הוא עם חתימה. **ב]** ובשו"ע הרב (ס"י) פסק שבר"ה אינו חוזר. ובסידור כתב שביום ר"ה אינו חוזר אבל בליל ראש השנה חוזר. **ג]** ובשו"ע הרב (ס"ט) כתב שאם נזכר אחר שהתחיל הטוב והמטיב, אפילו לא אמר אלא תיבת ברוך בלבד, אין לו תקנה בהזכרה כאן, וצריך לחזור לראש ברכת המזון. **ד]** ראה מה שהובא בליקוטי דברי הרב למשנ"ב ס"ק כג.

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah

הִלְכוֹת בִּרְכַּת הַמָּזוֹן סִימָן קפח

טָעָה וְלֹא הִזְכִּיר בָּהּ שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, בֵּין בַּיּוֹם * בֵּין בַּלַּיְלָה, [*] (כה) * אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לִזְכָּרוֹן [ט]וְאֵינוֹ חוֹתֵם בָּהּ. וְהוּא שֶׁנִּזְכַּר קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, אֲבָל אִם לֹא נִזְכַּר עַד שֶׁהִתְחִיל הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב אֵינוֹ חוֹזֵר, (כו) מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לֶאֱכֹל פַּת כְּדֵי שֶׁיִּתְחַיֵּב לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. (כז) [י]וְחֹל הַמּוֹעֵד דֵּינוֹ כְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. הַגָּה: וְאָפְשָׁר דְּמָקוֹם יֵשׁ לְאָמְרוֹ בְּתוֹךְ שְׁאָר הָרַחֲמָן כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל גַּבֵּי עַל הַנִּסִּים סוֹף סִימָן קפ"ו, [*] וְאוּלַי יֵשׁ לְחַלֵּק כִּי בְּיַעֲלֶה וְיָבֹא יֵשׁ בּוֹ הַזְכָּרַת שֵׁמוֹת *וְאֵין לְאָמְרוֹ לְכַתְּלָה, כֵּן נִרְאֶה לִי וְכֵן נוֹהֲגִין. [ל]אִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּשַׁבָּת וְהִזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְלֹא נִזְכַּר עַד שֶׁהִתְחִיל הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב,

ט הרי"ף שם (לו:). וְרַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ב' (ה"ג). י שם בַּגְּמָרָא (ע"ב). כ סמ"ג (עשין כו) וְכָל בּוֹ (סי' כה) וְרַבֵּנוּ יְרוּחָם נְתִיב א' חֵלֶק ב'. ל טוּר בְּשֵׁם רַבֵּנוּ יוֹסֵף וְהַמְּרְדְּכַי (פ"ו סי' קצו) וְהַגְּהוֹת מָרְדְּכַי בְּפֶרֶק ב' דְּשֶׁבֶת (סי' תנו).

בְּאֵר הַיטֵב

הַשָּׁנָה. הָרַב בַּעַל כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה (הגה"ט) פָּסַק דִּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם כִּפּוּר דְּהַיְינוּ חוֹלָה שֶׁאֹכַל בְּיוֹם כִּפּוּר, אִם טָעָה וְלֹא אָמַר יַעֲלֶה וְיָבֹא שֶׁיֹּאמַר בָּרוּךְ אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל וְחוֹתֵם בָּרוּךְ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהָרַב בְּנֵי חַיָּא (הגה"ט) חוֹלֵק וּפָסַק דְּאֵינוֹ חוֹתֵם בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם כִּפּוּר, וְכֵן פָּסַק הַמַּגֵּן אַבְרָהָם (סק"ז) דְּאֵינוֹ חוֹתֵם דְּהָוֵי

בְּשָׁנָה בְּאָמְצַע בִּרְכַּת הַמָּזוֹן וְלֹא יָדַע בְּאֵיזֶה בְּרָכָה עוֹמֵד חוֹזֵר לְרֹאשׁ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַיֵּן שָׁם: **[בשו"ע] אוֹמֵר בָּרוּךְ כו'.** וּמִשְּׁמָע דְּאֵינוֹ אוֹמֵר בָּהּ שָׁם וּמַלְכוּת עַיֵּן שָׁם (סק"ט) כָּתַב שֶׁיֵּשׁ לְחַשׁ לְדַעַת מָרָן הַבַּיִת יוֹסֵף (ד"ה ואם טעה) וּמוֹרֶ"ם (דרכי משה אות ז) דְּקָאֵי כְּוָתִיקִין, וְצָדַד שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר דְּגַם הָרִי"ף (לו.) וְהָרַמְבַּ"ם (פ"ב ה"י"ג) דַּעְתָּם כֵּן וּפָסַק כְּרָבָנָן לְהַקֵּל עַיֵּן שָׁם: **[בהגר"ה] וְאוּלַי יֵשׁ לְחַלֵּק כו'.** עַיֵּן בְּבֵאֵר יַעֲקֹב דַּף י"ב כָּתַב לְחַלֵּק דִּבְרֹאשׁ חֹדֶשׁ לְדִבְרֵי הַכֹּל אֵינוֹ

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

אֲשֶׁר נָתַן כו', מִכָּל מָקוֹם בְּזֶה שְׁכָּבָר אָמַר לְמִדְנֵי חֶקֶּיךָ בְּדִיעֲבַד כָּלֵי עָלְמָא מוֹדוּ דְּיָכוֹל לוֹמַר רָצָה וְלָתֵת אַחַר כָּךְ בּוֹנֶה יְרוּשָׁלַיִם. אַךְ אִם סָיַם בּוֹנֶה יְרוּשָׁלַיִם אָמַן וְהִתְחִיל בָּרוּךְ אַתָּה ה' אַדֹנָיְתָא לוֹמַר בְּרָכָה רְבִיעִית, צָרִיךְ לַחֲזֹר לְרֹאשׁ לְרַעַת הָרַמְבַּ"ם (פ"ב ה"י"ב) וְהָרֹא"ש (פ"ו סי' כג) דְּקַיְימָא לַן כְּוָותֵיהוּ דְּהָא סֵיַם בְּרָכוֹת דְּאוֹרַיְיתָא כו', וְאַף אִי אָמַר לְמִדְנֵי חֻקֶּיךָ הָוֵי לֵיהּ כְּהַתְחָנוּנִים דְּחוֹזֵר לְרֹאשׁ עַיֵּן שָׁם (סק"ח) בְּשֵׁם מַהֲרַ"י מוּלְכּוֹ אִם נִזְדַּמֵּן

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

דָּמֵי לַעֲקִירַת רַגְלַיִם בִּתְפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה דְּחוֹזֵר לָרֹאשׁ אִם טָעָה בְּאֶיזֶה דָּבָר. וְאִם טָעָה בִּבְרָכָה רְבִיעִית, כְּגוֹן שֶׁלֹּא אָמַר בָּהּ שָׁם וּמַלְכוּת אַף עַל פִּי שֶׁכָּבָר גָּמַר אוֹתָהּ אֵינוֹ חוֹזֵר אֶלָּא לְהַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, שֶׁהִיא בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ [מָגֵן אַבְרָהָם (סק"ח) וּשְׁאָרֵי אַחֲרוֹנִים]: **ז (כה) אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן.** עַיֵּן בְּבֵאוּר הֲלָכָה (ד"ה אומר) שֶׁבֵּרְרָנוּ בְּשָׁם רֹב הַפּוֹסְקִים דְּגַם אוֹתָהּ צָרִיךְ לוֹמַר בְּשָׁם וּמַלְכוּת: **(כו) מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב וְכו'.** דְּדַוְקָא בְּשַׁבָּת וּבְיוֹם טוֹב שֶׁמְּחַיֵּב לֶאֱכֹל דַּוְקָא פַּת וְאִם כֵּן חִיּוּב בִּרְכַּת הַמָּזוֹן קָבוּעַ הוּא בַּיָּמִים הָאֵלֶּה, לָכֵן תַּקִּינוּ רַבָּנָן לְעֵיכּוּבָא גַּם כֵּן לְהַזְכִּיר שָׁם מַעֵין הַמְּאוֹרָע וּכְמוֹ בְּתִפְלָה, אֲבָל בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אַף עַל גַּב שֶׁאָסוּר לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ, מִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ מְחֻיָּב לֶאֱכֹל דַּוְקָא פַּת, וְאִם כֵּן אֵין חִיּוּב בִּרְכַּת הַמָּזוֹן קָבוּעַ בּוֹ, וּלְהָכִי לֹא תִּקְּנוּ חֲכָמִים הַזְכָּרַת מַעֵין הַמְּאוֹרָע שֶׁלּוֹ לְעֵיכּוּבָא בִּבְרָכַת הַמָּזוֹן, וְעַל כֵּן אִם שָׁכַח אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר. וְכָתַב הַמָּגֵן אַבְרָהָם (סק"ט) דְּהוּא הַדִּין בְּיוֹם טוֹב יוֹתֵר מִסְּעוּדָה אַחַת בַּיּוֹם וּסְעוּדָה אַחַת בַּלַּיְלָה שֶׁמְּחֻיָּב לֶאֱכֹל, אִם אָכַל וְשָׁכַח לְהַזְכִּיר מַעֵין הַמְּאוֹרָע בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר כְּמוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, אִם לֹא כְּשֶׁלֹּא אָכַל הַסְּעוּדָה בַּלַּיְלָה שֶׁמְּחֻיָּב לֶאֱכֹל בַּיּוֹם שְׁתַּיִם כְּדִלְקַמָּן בְּסִימָן תקכ"ט (ס"ק יג), דְּאָז אֲפִלּוּ בִּסְעוּדָה שְׁנִיָּה חוֹזֵר [פְּרִי מְגַדִּים (א"א ס"ק טו)]: **(כז) וְחֹל הַמּוֹעֵד דֵּינוֹ כְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ.** לְעִנְיַן שֶׁאֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר. וְהוּא הַדִּין לְעִנְיַן שֶׁאִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב אוֹמֵר בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁנָּתַן (יט) מוֹעֲדִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשָׂשׂוֹן

בְּאוּר הֲלָכָה

גַּם כֵּן דְּחוֹזֵר לְרֹאשׁ אוּלַי טַעֲמוֹ גַּם כֵּן הוּא כִּסְבָרַת רַשִׁ"י עַיֵּן שָׁם, וְכֵן מְצָאתִי גַּם כֵּן בִּנְהַר שָׁלוֹם (סק"ה) שֶׁהִשִּׂיג עַל הַמָּגֵן אַבְרָהָם בָּזֶה. וְהִנֵּה בֶּאֱמֶת כָּל הָרִאשׁוֹנִים בְּעַלֵי שִׁיטָה זוֹ דְּחוֹזֵר לְרֹאשׁ שְׁזָכְרוּהָ לְמַעְלָה לְבַד מֵהָרֹא"ש וְרַבֵּנוּ יְרוּחָם תַּלְמִידוֹ בְּלָם לֹא זָכְרוּ סְבָרָא זאת דִּשְׁלֹשָׁה בְּרָכוֹת חֲשׁוּבוֹת כְּחַד, וְהָהֶכְרֵחַ שֶׁהַכְּרִיחַ לְהָרֹא"ש לְחַדֵּשׁ דִּין זֶה הוּא לְתָרֵץ קֻשְׁיַּת הָרַאֲב"ד (שם) עַל שִׁיטָה זוֹ דְּמֵי גֶּרַע מֵאוֹמֵר תַּחֲנוּנִים לְאַחַר תְּפִלָּה שֶׁלֹּא מִקְּרֵי עֲקִירָה עֲדַיִן, וּמְשׁוּם זֶה הָצְרַךְ לְחַדֵּשׁ דְּנִהְיֶה דִּלֹא מִקְּרֵי עֲקִירָה מִכָּל מָקוֹם חוֹזֵר לְרֹאשׁ מְשׁוּם דְּכוּלְּהוּ שֶׁלֹּשׁ בְּרָכוֹת כִּבְרָכָה אֲרִיכְתָּא דְּמֵי, אֲבָל אֵין אָנוּ צְרִיכִין לָזֶה, אֶחָד כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַפְּרִי מְגַדִּים (א"א סק"ח) וְהַנְּהָר שָׁלוֹם (שם) לְדַעַת רַשִׁ"י (שם), וְגַם עַיֵּן בְּחִדּוּשֵׁי הָרַאֲ"ה לְהִלְכוֹת הָרִי"ף (שם) שֶׁפָּלִיג גַּם כֵּן אַהֲרַאֲ"ד וּמִתֶּרֶץ קֻשְׁיָתוֹ בְּפָנִים אֲחֵרִים, וְהוּא דְּלֹא דְּמֵי כְּלָל לְרֵגִיל לוֹמַר תַּחֲנוּנִים אַחַר תְּפִלָּה, דְּתַחֲנוּנִים כְּתִפְלָה אֲרִיכְתָּא דְּמֵי, אֲבָל כָּאן לֵיכָּא לְמֵימַר דְּהַטּוֹב וְהַמֵּטִיב הוּא כִּבְרָכָה אֲרִיכְתָּא דְּאַדְרַבָּה כָּאן קָבְעוּ לָהּ בֵּינֵיהֶם בְּאֶמְצַע וְעָשְׂאוּ לְנַחְמָה סוֹף בְּרָכוֹת וּפְתְחוּ בְּהַטּוֹב וְהַמֵּטִיב בִּכְרָכָה, הֲרֵי דַּעֲשָׂאוּהוּ כִּבְרָכָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ לְגַמְרֵי, וְכֵן כָּתַב בִּמְגַדּוֹל עֹז (שם) וְכֵן כָּתַב בְּשִׁיטָה מְקֻבֶּצֶת בְּרָכוֹת (שם) עַיֵּן שָׁם, וּלְפִי זֶה לֹא צְרִיכִנן כְּלָל לְסִבָּרַת הָרֹא"ש דְּשֶׁלֹּשׁ בְּרָכוֹת חֲשׁוּבוֹת כְּאַחַת, וְאַדְרַבָּה מַשְׁמַע דְּלֹא סְבִירָא לֵיהּ כְּלָל סְבָרָא זוֹ דְּאִי סְבִירָא לֵיהּ כֵּן לֹא הָיָה צָרִיךְ לְתָרוּצוֹ. הֵיוֹצֵא מִדְּבָרֵינוּ דִּלְרַשִׁ"י וְהָרַאֲ"ה מוּכָח דְּלֹא סְבִירָא לְהוּ כְּסִבָּרַת הָרֹא"ש, וְגַם הָלֹא בְּלָאו הָכִי הָרַאֲב"ד וְהָרַשְׁבָּ"א וְהָרַבֵּנוּ יוֹנָה וְהָרוֹקֵחַ פְּלִיגִי אַעִקַּר דִּינָא דְּמִחַבֵּר וּסְבִירָא לְהוּ דְּגַם בְּטָעָה בְּבוֹנֶה יְרוּשָׁלַיִם וּפָתַח בְּהַטּוֹב וְהַמֵּטִיב אֵינוֹ חוֹזֵר לְרֹאשׁ כִּי אִם לִבְרָכַת רַחֵם, וְאַף שֶׁבָּזֶה קָשֶׁה לְסָמְכָן עֲלֵיהֶם מֵאַחַר שֶׁרֹּב הָרִאשׁוֹנִים פָּסְקוּ דְּחוֹזֵר לְרֹאשׁ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן כְּדַעַת הַמְחַבֵּר כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה, מִכָּל מָקוֹם הַיְינוּ דַּוְקָא בְּשֶׁכְּבָר סִיַּם בְּרָכוֹת שֶׁל תּוֹרָה וּפָתַח בְּהַטּוֹב וְהַמֵּטִיב וּמִשֶּׁעָבַר דַּחֲשִׁיב כְּצֵקְיָרִית רַגְלַיִם בִּתְפִלָּה דְּחוֹזֵר לְרֹאשׁ הַתְּפִלָּה וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י וְהָרֹא"ה, אֲבָל לֹא בְּעוֹמֵד בְּאֶמְצַע בִּרְכַּת הַמָּזוֹן וְנִזְכַּר שֶׁטָּעָה דְּיַחֲזֹר לְרֹאשׁ וּמִשֶּׁעָבַר דִּג' בְּרָכוֹת חֲשׁוּבוֹת כְּאַחַת, דָּזֶה לֹא נִזְכַּר כְּלָל אַף לְכַבְּעָלֵי שִׁיטָה זוֹ, א]**וְעַל כֵּן דִּין זֶה דְּמָגֵן אַבְרָהָם** (שם) **צָרִיךְ עִיּוּן גָּדוֹל לְמַעֲשֶׂה:**

ז * **בֵּין בַּלַּיְלָה.** וְאַף עַל גַּב דִּלְגַבֵּי תְּפִלָּה קַיְימָא לַן דְּאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ אִם שָׁכַח יַעֲלֶה וְיָבֹא בְּלֵיל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, הָנֵי מִילֵּי לְהַחְזִיר אֲבָל לְהוֹסִיף בְּרָכָה אֲפִלּוּ בַּלַּיְלָה נָמֵי [טוּר], וְעַיֵּן רַשְׁבָּ"א שֶׁלְּהֵי פֶּרֶק תְּפִלַּת הַשַּׁחַר (כט. ד"ה כתב) מַה שֶּׁכָּתַב בָּזֶה:

* **אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן וְכו'.** עַיֵּן בְּשַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה (ד"ה אומר) בְּשֵׁם הַבְּרָכִי יוֹסֵף (סק"ט) וְכֵן מִסְתַּפֵּק הַפְּרִי מְגַדִּים (משב"ז סק"ו) עַיֵּן שָׁם. אָמְנָם לְדִינָא נִרְאֶה דְּיֵשׁ לְסָמֹךְ אַהֲנֵי רַבָּוותָא דְּכָתְבוּ בְּהָדְיָא דְּהַפְּתִיחָה צָרִיךְ לוֹמַר בְּשֵׁם וּמַלְכוּת, הָלֹא הַמָּה הַשַּׁבָּלֵי לֶקֶט בְּהִלְכוֹת רֹאשׁ חֹדֶשׁ (סי' קפב) וּבְסֵפֶר רֹאשׁ לִבְרָכוֹת עַיֵּן שָׁם, וְכֵן הוּא בְּרַבֵּנוּ יְרוּחָם בְּדִרְעֵי שַׁבָּת (נתיב יא ח"א), וְכֵן מוּכָח מִתּוֹסְפוֹת ר' יְהוּדָה (מט. ד"ה אי) מַה שֶּׁכָּתַב בְּטַעֲמָא דְּאֵינוֹ חוֹתֵם מְשׁוּם דְּהָוֵי בְּרָכָה הַפְּרוּסוֹת וְהַמְּצוֹת שֶׁהֵם בְּלִי חֲתִימָה וּמַשְׁמַע דְּעַל כָּל פָּנִים פּוֹתֵחַ בְּשֵׁם וּמַלְכוּת, וְכֵן מַשְׁמַע בְּשִׁיטָה מְקֻבֶּצֶת שָׁם (מט. ד"ה ובראש"ש) עַיֵּן שָׁם, וּמִלְּבַד זֶה יֵשׁ עוֹד חָבָל רִאשׁוֹנִים דִּסְבִירָא לְהוּ לְדִינָא שֶׁהִיא בְּרָכָה גְּמוּרָה אַף לְעִנְיַן חֲתִימָה כְּמוֹ שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב [וּמַשְׁמַע דְּצָרִיךְ לִהְיוֹת בְּשֵׁם וּמַלְכוּת בְּהַפְּתִיחָה], הֲלֹא הַמָּה הַבַּעַל הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת (פ"ב הלכות קידוש) וְהָרוֹקֵחַ (סי' שלט) וְהָרַאֲבַ"ן (ברכות סי' קפו) וְהָאֶשְׁכּוֹל (הלכות סעודה) לַחַד גִּרְסָא בַּגְּמָרָא וְתוֹסְפוֹת רַבֵּנוּ יְהוּדָה (מט: ד"ה מסקנא) וְהָאוֹר זָרוּעַ (ח"א סי' ר) בְּשֵׁם הֵירוּשַׁלְמִי [וּבְתוֹסְפֵי הָרֹא"ש (מט. ד"ה אי) מְצַדֵּד גַּם כֵּן הָכִי, וְכֵן כָּתַב הַשּׁוּר שֶׁאֲבִיו הָרֹא"ש מַסְכִּים לָזֶה לְדִינָא אַף שֶׁבְּרֹא"ש לֹא הִכְרִיעַ בְּהָדְיָא], וְאַף שֶׁאֵין אָנוּ נוֹהֲגִין כֵּן לְעִנְיַן חֲתִימָה עַל כָּל פָּנִים הַפְּתִיחָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּשֵׁם וּמַלְכוּת, מֵאַחַר שֶׁאַף כָּל הָנֵי פּוֹסְקִים דִּסְבִירָא לְהוּ שֶׁאֵין חוֹתֵם אֵין בְּהֶם אֶחָד שֶׁכָּתַב בְּהָדְיָא שֶׁגַּם פְּתִיחַת הַבְּרָכָה הוּא בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת, וְאַדְרַבָּה הָרַבֵּה פּוֹסְקִים דִּקְיְימִי בְּשִׁיטָתֵיהוּ לְעִנְיַן חֲתִימָה כָּתְבוּ בְּהָדְיָא בִּפְתִיחַת בִּרְכַּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ שָׁם וּמַלְכוּת בְּלֹא מוֹ"ם (סק"ו) לְדִינָא וּכְסֵפֶר מַעֲשֶׂה רוֹקֵחַ (פ"ב ה"י"ב) וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ הַגְּרַ"ז (ס"י) **וְחַיֵּי אָדָם** (ח"א כלל מז ס"ט):

* **וְאֵין לְאָמְרוֹ לְכַתְּלָה.** עַיֵּן בְּמָגֵן אַבְרָהָם (ס"ק יא) שֶׁתְּמַהּ עַל זֶה דְּכִי אָסוּר לוֹמַר תַּחֲנוּנִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הַזְכָּרַת שְׁמוֹת, וְדַוְקָא בְּרָכָה לְכַתְּלָה אָסוּר, וְרָאִיתִי בְּסֵפֶר

שַׁעַר הַצִּיּוּן

מַהֲרַ"שׁ (ע' מנהגי מהרי"ש סי' מג) **הָאֹפְלוּ אִם אָמַר תִּבַּת בָּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֶה, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא סִיַּם כָּל הַבְּרָכָה מִקְּרֵי עֲדַיִן עוֹמֵד בְּאֶמְצַע הַבְּרָכָה** (וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְמֵה שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְהַבְּרָכָה שׁוּם מַשְׁמָעוּת וְהָוֵי לְכַתְּלָה) **וְחוֹזֵר לְרֹצֶה.** וְכָתַב הָאֶלְיָה רַבָּה שֶׁכֵּן מַשְׁמָע גַּם כֵּן קָצַת בְּבַעַל הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת (פ"ב הלכות קידוש) וְהָרוֹקֵחַ (סי' שלט) וְהָרַאֲבַ"ן (ברכות סי' קפו) וְהָאֶשְׁכּוֹל (הלכות סעודה) לַחַד גִּרְסָא בַּגְּמָרָא וְתוֹסְפוֹת רַבֵּנוּ יְהוּדָה (מט: ד"ה מסקנא) וְהָאוֹר זָרוּעַ (ח"א סי' ר) בְּשֵׁם הֵירוּשַׁלְמִי וּבְתוֹסְפֵי הָרֹא"ש מַסְכִּים לָזֶה לְדִינָא אַף שֶׁבְּרֹא"ש לֹא הִכְרִיעַ בְּהָדְיָא], וְאַף שֶׁאֵין אָנוּ נוֹהֲגִין כֵּן לְעִנְיַן חֲתִימָה עַל כָּל פָּנִים הַפְּתִיחָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּשֵׁם וּמַלְכוּת, מֵאַחַר שֶׁאַף כָּל הָנֵי פּוֹסְקִים דִּסְבִירָא לְהוּ שֶׁאֵין חוֹתֵם אֵין בְּהֶם אֶחָד שֶׁכָּתַב בְּהָדְיָא שֶׁגַּם פְּתִיחַת הַבְּרָכָה הוּא בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת, וְאַדְרַבָּה הָרַבֵּה פּוֹסְקִים דִּקְיְימִי בְּשִׁיטָתֵיהוּ לְעִנְיַן חֲתִימָה כָּתְבוּ בְּהָדְיָא בִּפְתִיחַת בִּרְכַּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ שָׁם וּמַלְכוּת בְּלֹא מוֹ"ם (סק"ו) לְדִינָא וּכְסֵפֶר מַעֲשֶׂה רוֹקֵחַ (פ"ב ה"י"ב) וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ הַגְּרַ"ז (ס"י) **וְחַיֵּי אָדָם** (ח"א כלל מז ס"ט):

שָׁם וּמַלְכוּת וְכֵן"ל, וְכֵן הַכְּסִיּם בְּאֶלְיָה רַבָּה (סק"ו) לְדִינָא וּכְסֵפֶר מַעֲשֶׂה רוֹקֵחַ (פ"ב ה"י"ב) וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ הַגְּרַ"ז (ס"י) וְחַיֵּי אָדָם (ח"א כלל מז ס"ט):

לִיקוּטֵי דִּבְרֵי הָרַב: א] וּבשו"ע הרב (ס"ט) פסק כהמג"א.

עוֹז וְהָדָר - Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah